

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

Л.Я. Перейма

ЗБІРНИК ПЕРЕКАЗІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

5–11 класи

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

ББК 74.268 Укр.я721
П-26

Рецензенти:
методист інформаційно-методичного центру освіти
Орищин Р.Ф.

заслужений вчитель України
Нова М.А.

Перейма Л.Я.
П-26 Збірник переказів з української мови. 5–11 класи. —
Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. — 352 с.

ISBN 978-966-10-2355-9

У збірнику переказів подано тексти українських та зарубіжних майстрів слова, укладені відповідно до програмних вимог із вивчення української мови в 5-11-х класах.

Для вчителів, учнів загальноосвітніх навчальних закладів, батьків.

ББК 74.268
Укр.я721

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-2355-9

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2012

ПЕРЕДМОВА

Переказ як один із найпоширеніших видів мовленнєвої діяльності забезпечує формування комунікативних умінь на основі засвоєння учнями законів мови та її багатих виражальних можливостей, набуття навичок слухати, розуміти, запам'ятовувати почуте, зв'язно висловлювати думки і почуття у логічній послідовності, збагачення словникового запасу, удосконалення граматичних і правописних навичок, формування поваги до нормативного слова.

Пропонований збірник — чергова спроба реалізувати окреслену мету, визначену чинною програмою. Внесені до книги тексти відповідають програмним вимогам щодо видів переказів (докладні, стислі, вибіркові, з творчим завданням), розподілу за стилями і типами мовлення. Види переказів чітко визначені за класами від 5-го по 11-й. Кожен вид представлений рядом текстів, за обсягом відповідних вимогам чинної програми.

Окрім текстів, збірник пропонує ряд підготовчих вправ та завдань словниково-семантичного, граматичного та правописного спрямування.

Перші передбачають пояснення значень слів, з'ясування змісту метафоричних висловів, підбір синонімів, означень, епітетів, антонімів. Помітна увага приділена вправам, покликаним розвивати пам'ять та уважність учнів («Перевірте свою уважність»), відчуття краси художнього слова («Навчайтесь авторської мови»). Оригінальні письменницькі вислови, ключові для змісту фрази у текстах, рекомендованих учням 5-11-х класів, виділено підкресленням.

Важливий етап роботи над переказом — складання учнями плану почутого. Це навчає їх виділяти основну і другорядну інформацію та готує до послідовного її викладу. Попри всю незаперечність учнівської ініціативи в цьому процесі, вчителеві бажано мати заделегідь опрацьований план, що й передбачає збірник.

Краще оволодіти граматичними нормами мови допоможуть вправи на редагування висловів та речень.

При підготовці до самостійного викладу думок завжди доречним є зміцнення чи закріплення орфографічно-пунктуаційних навичок, а також відкриття учнями для себе нових слів та правил їх написання з метою попередження помилок. З огляду на це окремі завдання до кожного тексту поставлено як вимоги: «пишіть правильно», «зверніть увагу на написання», «повторіть правила» тощо.

Збірник враховує різновид навчальної діяльності конспектування статей. Їх тексти зібрано у спеціальному розділі.

При доборі текстів враховувалась необхідність виховання в учнів загальнолюдських цінностей, патріотизму, гуманізму, естетичних смаків, поваги до духовної скарбниці українського та інших народів.

Підібраний мовний матеріал — як тексти, так і завдання — можна використовувати з найрізноманітнішою навчально-виховною метою.

5 клас

Перекази (навчальні та контрольні) за простим планом

1. Художні тексти розповідного характеру з елементами опису тварини для докладного переказу (усно і письмово)

Чайка, якої не любили

Цього літа я знову на морському узбережжі. Ранок на безлюдді серед гомону хвиль — моя улюблена пора. Та сьогодні, бачу, я тут не сам. За кількасот метрів витягує свого човна на берег якийсь рибалка і кличе мене допомогти. Мабуть, багато риби впіймав. Підбігаю. Удвох ми швидко витягуємо і прив'язуємо човен. А що ж у ньому? Оце так риболовля! На дні сиділа справжня морська чайка, прив'язана за ногу, і дивилася на мене насмішкуватими злісними очима. Я ніжно погладив її шовковисте пір'ячко.

Чоловік застеріг від чайчиного гострого дзьоба і забіяцької кувливої вдачі. Казав, що через це її не люблять, називають злюкою, розбишакою. Але він зріднився з цією істотою, бо зобов'язаний їй своїм життям.

Того дня зненацька розгулявся вітрисько, на морі заштормило. Вода бушувала і під, і над човном. Простір довкола став непроглядним. Рибалка спрямував човен туди, звідки чувся розпачливий крик птахи. Вона і вивела його тоді із самого, здавалося, пекла. А коли стихія на морі вгамувалася, зустрів її самотню, обшарпану, ледь живу серед морського баговиння. Чоловік оповідав, а я милувався білосніжною голівкою птаха, його гордо загнутим дзьобом, широкою спиною й могутніми крилами, на кінцях чорними, як сажа. І навіть здоровенними перетинчастими ногами й лютими очима.

196 слів.
(Із часопису).

Завдання

1. Поясніть значення слів.

Стихія — тут: явище природи, її могутня руйнівна сила.

Баговиння — болотисте місце.

2. Перевірте свою уважність.

Герой побачив чайку (*де?*)... . Очі у неї були (*які?*)... . Її називали (*як?*)... за (*за що?*)... . У час морської стихії птах порятував рибалку (*як?*)... . А сам опинився (*де?*)... і виглядав (*як?*)... .

Герой зауважив, що голівка у чайки (*яка?*)..., дзьоб (*який?*)..., крила (*які?*)..., пір'я (*яке?*)... . Викликали симпатію навіть (*що?*)... .

3. Доберіть епітети до до слів.

Море — бурхливе, вируюче, неспокійне, розбурхане.

Чайка — сердита, самотня, обшарпана, рідна.

4. Доберіть синоніми до слів.

Чайка — незвичайна птаха, злюка, розбишака, рятівниця.

Рибалка — мореплавець, човняр, веслувальник.

5. Складіть план тексту.

Орієнтовний план

1. На морському узбережжі.

2. Зустріч із рибалкою.

3. Чайка у човні.

4. Обережність не завадить.

5. Птаха-рятівниця.

6. Я милувався незвичайною істотою.

6. **Зверніть увагу на написання слів:** узбережжя, безлюддя, прив'язати, пір'ячко, дзьоб, розпачливий, білосніжна, здоровенні, перетинчасті, насмішкуваті.

Лісові розбишаки

Того дня осінь була з нами не дуже привітною. Проте лісової прогулянки відміняти не хотілось. Ідемо, а небо вгорі ось-ось заплаче. Дощу не боїмося, бо знайшли захист під склепінням розло-

час він багато працює як поет і художник. 1840 року побачила світ перша збірка віршів «Кобзар». Тривала робота над героїчною поемою «Гайдамаки». Три роки навчання увінчалися нагородженням срібними медалями за вдало виконані екзаменаційні роботи.

Саме в період духовного і творчого піднесення Шевченко вирішив намалювати автопортрет. Вихованці Академії часто вдавалися до відтворення власної зовнішності. Декотрі зображали себе до днів народжень та іменин. Мабуть, і Шевченко приурочив перший автопортрет до свого 26-річчя. На полотні добре помітні глибокий психологізм та схильність до самозаглиблення. Тут ліричне поєднується з драматичним, замріяність із тривогою, бадьорість із легкою втомою. Перед нами зосереджене обличчя молодої людини, сповнений гідності поворот голови до глядача. Світло вихоплює з півтемряви лиш лице — все інше тане, ховається в напівпрозорих тінях. Яскраво освітлене чоло контрастує з очима, захищеними у темінь. За допомогою світла й тіні автор підкреслює те, на що має глядач звернути увагу. Може здатися дивним, що очі, найпромовистіший елемент портрета, який художники намагаються всіляко виділити, Шевченко, навпаки, затінює. Та це не позбавляє погляд помітної всепроникливості. Замість замріяного споглядання, яке так любили відтворювати у портретах тодішні художники, у Шевченка — гостре, насторожене вдивляння у життя, в людей. Ця аж ніяк не юнацька замисленість у прикритих стомленими повіками очах 26-річної людини здається дивною на молодому обличчі. Рожеві ніжні уста, ідеально чисте чоло — і раптом цей погляд, цей напружений злам брів... Що це — ефектний контраст? Романтична єдність протилежностей? Не тільки це...

У не по літах серйозному погляді відбилосся нелегке життя: сирітство, найми, приниження. Це образ юнака, якого сувора дійсність рано зробила дорослим. Водночас маємо характерний портрет інтелігента, який за пізнання краси заплатив високу ціну. Звідси й роздвоєність зображеного характеру. З одного боку, гідність, зумовлена на причетністю до когорта обранців долі, а з другого — вболівання

за тих, над ким ця доля поглумилась, і, може, інтуїтивне передчуття нелегкого майбутнього.

Як і всі відомі сьогодні оригінальні малярські твори митця, цей автопортрет зберігається у Державному музеї Києва. Дбайливо зібрані й реставровані твори славетного майстра живопису — гордість української культурної спадщини.

475 слів.

(За Д. Степовиком).

Завдання

1. **Складіть письмовий опис зовнішності 26-річного Тараса Шевченка за його автопортретом, поданим у тексті.**

2. **Поясніть значення слів.**

Академія — найвища державна наукова установа в галузі науки чи мистецтва.

Сага — епічне сказання про легендарних героїв та історичних діячів у формі прози з віршованими вставками.

Психологізм — зображення душевних переживань.

Інтелігент — освічена людина, якій притаманна внутрішня культура, яка займається розвитком і поширенням культури.

Інтуїтивний — побудований на здатності людини несвідомо, чуттям виявляти істину, передбачати, відгадувати щонебудь, опираючись на попередній досвід, знання.

3. **Доберіть синоніми до слів.**

Хист — талант, вдатність, здібність, дар.

Майстерність — уміння, вправність, мистецтво.

Лірничий — хвилюючий, чутливий, емоційно-забарвлений.

Драматичний — напружений, активний, інтенсивний, загострений.

Молодий — тут: юний, 26-річний.

Світло — сяйво, блиск, ясність.

Темрява — темінь, тінь, тьма, птьма, морок, мла.

кої Січі та сценарію про гетьмана Мазепу. «Якщо Ілленко не хоче, щоб із ним трапилося те, що трапилося з Мазепою після Полтави, то хай закопає свій сценарій», — таких словесних форм набирав страх можновладців перед українською історією та митцем. Усього Ю. Ілленко написав 42 сценарії, та лише 7 із них стали фільмами.

Поява незалежної кіностудії «Фест-Земля» — теж заслуга Ю. Ілленка. Митець зняв на ній перший в Україні фільм не на державні кошти — «Лебедине озеро. Зона». В основу було покладено зеківські оповідання С. Параджанова. На Канському фестивалі картина виборола дві престижні нагороди — міжнародної федерації кінопреси та незалежної молоді кінокритики. Та Україна фільму тоді не побачила. Пізніше російська телекомпанія придбала його з ексклюзивними правами щодо показу і «заморозила» вихід у світ.

Наступні десять років Ілленко як кінематографіст — безробітний. Написав за цей час свій кращий сценарій про друге пришествя Христа «Агн», монографію «Парадигма кіно» — перший в Україні підручник із кінорежисури, влаштував три персональні виставки своїх живописних і графічних творів, зняв проект «Молитва за гетьмана Мазепу», до якого йшов близько третини життя. В Україні, як не ганебно, фільм було знято з кінопоказів, заборонено для показу по ТБ, не випущено на відео, не продано за кордон, хоча було багато пропозицій, що перекривали видатки на кінокартину в десятки разів. Після цього Ілленко зробив заяву для преси: «Я йду з кіно, бо з цією бандитською владою не хочу мати справ».

На парламентських виборах 2006 та 2007 років Юрій Герасимович балотувався у народні депутати України, входячи під другим номером до списку націоналістичної політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Свобода». Під час передвиборчих компаній митець подорожував Україною, гідно поширюючи національну ідею, якою дорожив понад усе.

У 2008 році у Тернопільському видавництві «Навчальна книга — Богдан» вийшов друком тритомник Юрка Ілленка «Доповідна Апостолові Петру». Це автобіографічне одкровення відразу заціка-

вило багатьох шанувальників кіно і всіх небайдужих до долі митця-патріота, а отже, долі України, співвітчизників. Сповідь від імені усієї нації з болем і осудом за її гріхи, — мабуть, у такому ракурсі доцільно сприймати це незвичайне творіння, що стало самобутнім явищем в українській публіцистиці.

Незважаючи на пережиті труднощі, Ю. Ілленко удостоївся звання народного артиста України, був лауреатом Державної премії імені Т. Шевченка, академіком АМУ, професором кафедри кінорежисури і кінодраматургії, почесним доктором Міжнародної Кадрової Академії.

15 червня 2010 р. Україна та весь мистецький світ прощалися з великим творцем, що помер після невиліковної недуги. Прощання безлічі присутніх на похованні відбувалося під музику з кінофільму «Білий птах з чорною ознакою» та під звуки трембіт. А над усім велелюдним зібранням уже витало безсмертя. Прах Ю. Ілленка поховано у селищі Прохорівка Черкаської області.

*1056 слів.
(Із часопису).*

Зміст

Передмова.....	3
5 КЛАС	
Перекази (навчальні та контрольні) за простим планом.....	5
1. Художні тексти розповідного характеру з елементами опису тварини для докладного переказу (усно і письмово).....	5
Чайка, якої не любили.....	5
Лісові розбишаки.....	6
Оверка.....	8
Благородний Юко.....	9
Мужня пташина.....	11
Під орлиними крилами.....	12
Секрет недовір'я.....	14
2. Художні тексти розповідного характеру з елементами опису предмета для докладного переказу (письмово).....	15
Рушник Кобзареві.....	15
Коричневі кульки.....	17
З доброти і безсмертя.....	19
Квітка папороті.....	20
Підводні чайки.....	22
3. Художні тексти розповідного характеру з елементами роздуму для докладного переказу (усно).....	24
За крок до мрії.....	24
Він літає.....	25
Притча про досвід.....	26
Коли перемагає страх.....	28
Вигадка майстра.....	29
4. Тексти наукового стилю для докладного переказу (усно).....	31
Чому восени опадає листя.....	31
Уміння боротися за життя.....	32
Із життя комах-трудівниць.....	33
Плід, яким не здивуємо.....	35
Пісня над колискою.....	36
6 КЛАС	
Перекази (навчальні та контрольні) за простим і складним планом.....	38
1. Художні тексти розповідного характеру з елементами опису приміщення для докладного переказу (усно і письмово).....	38
Дорога до рідного дому.....	38
Таємне помешкання.....	40
Віяло.....	42
Прощання зрадника.....	44
Так було.....	46
2. Художні тексти розповідного характеру з елементами роздуму для докладного переказу (письмово).....	48
Незгадими сліди.....	48

Слово за людиною	49
Справа гідності	50
Брати	52
3. Тексти художнього стилю для докладного переказу із творчим завданням (письмово)	53
Кола на воді	53
Як народжується дружба	55
Твір на тему.....	57
Кого запросити?	58
4. Художні тексти розповідного характеру з елементами опису природи для вибіркового переказу (письмово)	60
Золоті кучугури	60
Знахідка	62
Рятівниця	64
Ніби нічого не сталося.....	66
5. Художні тексти розповідного характеру з елементами опису природи для докладного переказу (усно).....	68
Вишиття для панни	68
Різдвяне диво	70
Пригоди старого дерева	72
Хто такий соняшник?	74
Диво-камінці	76
Як народжуються мультфільми	78
6. Тексти наукового стилю для вибіркового переказу (усно).....	80
Із чорною ознакою і без неї	80
Про народний український танець	82
Про деякі способи виживання рослин	84
Графіті — засіб спілкування	86
7 КЛАС	
Перекази (навчальні та контрольні) за простим і складним планом.....	89
1. Розповідні тексти художнього стилю з елементами опису зовнішності людини для докладного перекладу (усно і письмово) ..	89
Із останніх сил	89
У ворожому таборі.....	91
Святослав приймає бій	93
Найкращий звіринець	95
Сльози Ніваро.....	97
Рятівник.....	99
2. Тексти-роздуми в художньому стилі для докладного переказу (усно)	101
Невже не розуміють?.....	101
Зачарована земля	103
В очах дитини	104
Від невдахи до щасливця	106
3. Розповідні тексти художнього стилю з елементами опису процесу праці для стислого переказу (письмово)	109
Не гірші за предків.....	109
Від фантазії до вічності.....	111
Краса, витята з паперу	114

Випробування на витривалість.....	116
«Київський» торт	119
4. Тексти публіцистичного стилю для докладного переказу (усно)	122
Там на горі, на Маківці	122
Герой із Старосамбірщини	124
Критикують друзі: корисно чи образливо?	126
Якби не сонячний день.....	128
Таємниця найбільшої книгозбірні	130
5. Тексти наукового стилю для стислого переказу (усно)	132
Секрет незвичайного впливу	132
Багатофункціональний глід	135
Більше рухайтесь	137
Історія першого комп'ютера.....	140
8 КЛАС	
Перекази (навчальні та контрольні) за складним планом.....	143
1. Розповідні тексти художнього стилю з елементами опису місцевості для стислого переказу (усно і письмово)	143
Нелегка дорога до мрії.....	143
До місця заслання	146
Ох, ця Говерла!	149
Символ незнищенності	152
Образи минулого	155
А Г.....	158
2. Розповідні тексти публіцистичного та наукового стилів із елементами опису пам'яток історії та культури для вибіркового переказу (усно і письмово)	162
Прапор часів Хмельниччини.....	162
Золоті ворота.....	165
Собор Святого Юра	168
Замок Любарта в Луцьку.....	171
Операція «Дзвін»	174
Майже за традицією	177
Володарка часу.....	180
3. Тексти художнього стилю для докладного переказу з творчим завданням (письмово)	185
Степ горів.....	185
Голос старого замку	187
Не сучасний	189
Експеримент	192
У вас канікули?	194
4. Тексти публіцистичного стилю для стислого переказу (усно).....	196
Що таке успіх?	196
Подорож у підземний світ	199
Засіб платежу чи.....	202
Редакторів було дванадцять	204
Капосна «мобілка».....	208
9 КЛАС	
Перекази (навчальні та контрольні) за складним планом	211

1. Тексти художнього стилю для вибіркового переказу (усно і письмово)	211
Спогад про тридцяті	211
Лабіринтами душі	214
Гіппократ	217
«Орхідея»	220
Сонячна легенда	224
2. Тексти наукового стилю для вибіркового переказу (письмово)	228
Про запорожців	228
Багатообіцяюча кріомедицина	232
Лікарські рослини. Розповсюдження, збирання, заготівля	236
Із секретів падаючої води	239
3. Тексти публіцистичного стилю для докладного переказу із творчим завданням (письмово)	243
Крізь одвічні протиріччя	243
«Омелян»	245
Пророцтво чи випадковість?	248
Кілька рецептів проти стресу	251
Будь-яка зрада — злочин	253
На все свій час	255
Світла душа Василя Штернберга	257
4. Тексти наукового стилю для стислого переказу (усно)	260
Що відбувається з кліматом?	260
Під владою марева	263
Наука про сні	266
Стратегія Сагайдачного	268
Українська хата	271
5. Тексти публіцистичного стилю для стислого переказу (усно)	275
Україні бути українською	275
Заборонений Шевченко	278
«Не вмре, не загине»?	281
Той, хто творить звуковий образ	285
Для нарису і навіть більше	288

10-11 КЛАСИ

1. Тексти художнього стилю для докладного переказу із творчим завданням (усно і письмово)	292
Вибір	292
Пішло за водою	293
На кладовищі чужої любові	295
Свята і будні	296
Підпис	298
2. Тексти художнього стилю для стислого переказу із творчим завданням (усно і письмово)	300
«Я лише втратив час...»	300
Коли рідна земля стає мачухою	302
Помста	304
Під захистом впливовості	307

3. Тексти публіцистичного стилю для докладного переказу із творчим завданням (усно і письмово).....	309
Батько електронного телебачення	309
Богдан Лепкий: штрихи до політичного портрета	310
Дорогами Галичини.....	312
Знаходьмо час для ближнього	313
Репортаж із останнього притулку	315
Детектор брехні.....	317
Не зайве нагадати.....	318
4. Тексти публіцистичного стилю для стислого переказу із творчим завданням (усно і письмово).....	320
«Я вдячна долі...»	320
Свободу рок-музиці!.....	322
Дружина поета	325
Голосом тривоги та надії	327
До таємниці слова	330
Стаммі для конспектування (9-11кл)	332
Тунель під Ла-Маншем	332
Ці всюдисущі ГМО	336
Великий поборник незалежності України	340
Метр українського кіно	343

Навчальне видання

ПЕРЕЙМА Людмила Ярославівна
ЗБІРНИК ПЕРЕКАЗІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

5-11 класи

Головний редактор *Богдан Будний*
 Редактор *Надія Бульчак*
 Художник *Володимир Басалига*
 Комп'ютерна верстка *Нелі Домарецької*

Підписано до друку 20.07.2012. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
 Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 20,46. Умовн. фарбо-відб. 20,46.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
 Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
 ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
 Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
 тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com *www.bohdan-books.com*